

Gemeente van Christus,

Het is alweer even geleden dat we een aantal keren uit het boek Handelingen hebben gelezen. Vandaag pakken we - voor een aantal zondagen - de draad weer op. We zijn destijds gebleven bij hoofdstuk 17, waarin we Paulus in Athene aan het werk hebben gezien. Dat was geen groot succes, zullen we maar zeggen.

Nu horen we hoe het hem in Efeze vergaat.

Efeze was in die dagen een belangrijke havenstad. Het lag ook nog eens aan een knooppunt van grote handelsroutes. Je kon er meerdere filosofenscholen vinden. Er stond een beroemde tempel voor de godin Artemis (daar zullen we de volgende keer meer over horen). En het broeide er van allerlei vormen van magie en van wat wij "de zwarte kunsten" zouden noemen.

Het verhaal begint met Paulus die een paar volgelingen van Jezus ontmoet. Er ontspint zich een in onze oren wat merkwaardig gesprek. Leerlingen van Jezus, die nog nooit van het bestaan van de Heilige Geest hebben gehoord! En die gedoopt zijn in de naam van Johannes de Doper.

Het laat iets zien van de aarzelende, onzekere begintijd van onze christelijke traditie. Veel van wat voor ons bekend is, moest nog vorm krijgen. Aan de andere kant kun je met evenveel recht zeggen dat bepaalde dingen die toen van wezenlijk belang waren, in onze tijd niet meer zo vanzelfsprekend zijn.

"Hebben jullie de Heilige Geest ontvangen, toen jullie tot geloof kwamen?", vraagt Paulus.

Geen idee waar je het over hebt, is de reactie. En misschien is dat ook wel onze reactie, vanochtend, toch? Dat wil zeggen: de Heilige Geest is voor ons geen onbekend gegeven. Maar of wij die zelf op enig moment hebben "ontvangen", of er iets van ervaren, dat is maar zeer de vraag.

Blijkbaar is deze vraag voor Paulus cruciaal. Maar wat bedoelt hij ermee?

Hij probeert het deze leerlingen duidelijk te maken aan de hand van het verschil tussen de doop van Johannes de Doper en die van - beter gezegd: in de naam van - Jezus.

Daar zit inderdaad een levensgroot verschil tussen.

Bij Johannes gaat het om een omkeer in gedrag. Stop met je slechte gewoonten en eigenschappen. En leef naar het Woord van God! Zo niet, dan zul je daar de gevolgen van ondervinden in het eindoordeel van de Allerhoogste; de bijl ligt al aan de wortel. Hij zal het kaf van het koren scheiden op de dag van de Oogst.

Daar zit een bepaald mensbeeld achter: dat je een vrije wil hebt. En dus kunt kiezen voor het goede, of voor het kwade. Als je vanaf nu kiest voor het goede, laat je dan dopen: dan worden alle zonden van je afgewassen en kun met een schone lei verder gaan.

Maar zó eenvoudig ligt het in de praktijk niet. Het gezin waarin je geboren wordt en jouw plek in dat gezin, het sociale milieu waarin je opgroeit, jouw mogelijkheden op de arbeidsmarkt, dat zijn een paar factoren die voor een belangrijk deel bepalen hoe jij je als mens zult ontwikkelen. Hoe vrij jij in het leven komt te staan. Of door welke angsten en onzekerheden jij je leven mede zult laten bepalen.

"Hikke en tein" in een middenklasse milieu (of nog hoger) in het vredige Friesland, of geboren worden als vierde kind van een alleenstaande moeder van 23, in een van de talloos vele favela's in Rio, dat maakt een wereld van verschil uit. Je hebt het niet altijd en overal maar voor het kiezen, als het gaat om de keuze tussen goed en kwaad. Met goede wil alleen red je het in veel gevallen niet. Al zou je dat nóg zo graag willen!

Er zit ook een heel bepaald Godsbeeld achter de woorden van Johannes: God als strenge, maar rechtvaardige Rechter. Die een aantal van zijn mensenkinderen "eens" bij zich thuis zal halen, maar vele, vele anderen voor eeuwig van zich afstoot en verloren zal laten gaan, omdat ze niet hebben geluisterd naar Zijn stem.

Ook achter de doop in de naam van Jezus zit een bepaald mensbeeld en een bepaald Godsbeeld. Ze komen prachtig samen in een van de mooiste gelijkenissen die Hij ooit heeft verteld: die van de verloren zoon. Een jonge man, die het leven wil ontdekken. De wereld intrekt, vrienden maakt zolang het geld nog overvloedig vloeit. Verkeerde keuzes maakt, steeds verder afzakt om uiteindelijk volledig op zichzelf teruggeworpen te worden. En dan tot het besef komt hoe afhankelijk hij is van de liefde van zijn vader.

En die vader? Hij staat elke dag op de uitkijk naar zijn kind. Hij kent hem immers als geen ander. Het is zijn eigen vlees en bloed. En hij hoopt vurig dat die jongen op een dag tot zichzelf zal komen. Dat hij zal beseffen wie hij is, door alles heen, nog steeds is. En dat hij altijd welkom is, thuis.....

Het is juist naar die verloren gelopen kinderen van de Vader, dat Jezus op zoek zal gaan. De anderen, “de oudste zonen en dochters”, die redden zichzelf meestal wel. Maar het zijn juist die mensen die op een of andere manier zichzelf zijn kwijtgeraakt, die door het leven zijn verwond, verloren zijn gelopen, naar wie hij op zoek gaat. Om hen aan zichzelf terug te geven.

Oók “tot inkeer te brengen”, maar totaal anders dan bij Johannes. Hier gaat het om inkeer: inkeer in die zin dat je beseft wie je bent. Kwetsbaar, feilbaar, angstig of onzeker. Van goede wil, in wezen, maar het vlees kan zo zwak zijn, toch? Naast alles wat er óók binnen in jouzelf is, is ook dat koninkrijk van de Allerhoogste in jouzelf aanwezig. Je bent immers geschapen naar zijn beeld?

“Het koninkrijk van God is binnen in u”, heeft hij gezegd (Lc.17:21)

Als je tot deze gewaarwording komt, als dit besef in jouzelf ontwaakt, dán komt de Heilige Geest over jou.

Je voelt je als herboren, als nieuw. En als teken dáárvan, kun je worden gedoopt in de naam van Jezus.

Dat is precies wat er vervolgens gebeurt, daar in Efeze met deze leerlingen.

Het vervolg van onze lezing - en we horen daar over twee weken nog meer over - laat iets zien van de woelige, heftige tijd die Paulus daar heeft doorgebracht. Drie maanden lang probeert hij tevergeefs de Joden daar in de synagoge te overtuigen hoe het koninkrijk van God in Jezus gestalte heeft gekregen. Maar ze maken hem alleen maar belachelijk.

Als hij zich vervolgens in de school van Tyrannus tot de niet-Joden richt, twee jaar lang, vindt hij meer gehoor. Twee jaar, waarin Paulus, volgens Lucas “door toedoen van God grote wonderen verricht.” Zozeer zelfs dat “de doeken en de werkkleren die hij had gedragen naar de zieken werden gebracht, zodat ze genazen en de boze geesten hen verlieten.”(19:11)

Onwillekeurig gaan de gedachten bij deze “doeken en werkkleren” naar het verhaal van Titus Brandsma, die uitgerekend op deze zondag in Rome heilig zal worden verklaard.

In Friese en landelijke dagbladen was afgelopen week het verhaal te lezen van de Amerikaanse priester Michael Driscoll, die op wonderbaarlijk wijze van een ernstige vorm van huidkanker is genezen. Een citaat:

“Hij bad tot Titus en hield daarbij een relik van de Nederlander – een stukje stof van diens habijt – tegen de plek op zijn hoofd en in zijn nek waar de kwaadaardige kankercellen zich bevonden. Wij katholieken geloven dat zo’n relik ons verbindt met iemand die dichtbij God is. In dit geval Titus. Niet de relik of het aanraken daarvan zorgt voor genezing, dat zou bijgeloof zijn, maar het geloof in degene tot wie je bidt. Je moet geloven dat God erin voorziet.”(Trouw, 11 mei 2022)

Ja, - voor ons Protestanten blijft het, ondanks het voorbehoud van Driscoll, toch een wat merkwaardig gebeuren, denk ik. Raakt het ergens aan onze eigen beleving?

Anderhalve week geleden stond in de krant te lezen dat een anonieme koper bijna 8,5 miljoen euro heeft betaald voor het shirt dat Maradonna droeg in de kwartfinale van het WK in 1986. U weet wel: die wedstrijd waarin hij met een duidelijke handsbal scoorde en dat achteraf “de hand van God” noemde. Voor veel voetballiefhebbers zijn de hele groten zoals Maradonna en Crujff een soort verlossers. Crujff kreeg in Barcelona de bijnaam El Salvador. De verlosser. Zo’n shirt heeft blijkbaar voor bepaalde mensen iets magisch. Iets tastbaars van het grote idool (een ander term voor afgod, tussen haakjes).

Een voorbeeld wat dichterbij huis: de vrouw die maar niet kan besluiten om de kleren van haar overleden man weg te doen: “Af en toe pak ik een trui van hem uit de kast. En dan ruik ik eraan. Steeds vager wordt het, maar ik kan hem nog ruiken...en dan is het net alsof ie er weer even is. Vluchtig, maar toch....

Nog een laatste voorbeeld: kleine kinderen en hun lievelingsknuffel. Bang zijn in het donker en niet in slaap durven vallen als je knuffel er niet is. Leg je hem als vader of moeder in bed, dan wordt ie gretig vastgepakt en slaapt dat kleintje binnen een paar minuten.

Iets tastbaars, vertrouwds, dat je houvast geeft, troost....

Dit soort, veelal onbewuste gevoelens spelen mee, als het gaat om zo’n relik. Iets tastbaars van een man of vrouw van wie jij weet dat hij of zij heel dichtbij God staat. Of stond. Iemands in wie Gods geest bijna voelbaar, tastbaar aanwezig was.

Iemand als Jezus... en in zijn voetsporen: iemand als Petrus...en Paulus. Wonderlijke voorvallen worden aan hen toegeschreven. Omdat er blijkbaar een wonderlijk aura om hen heen hing. Er ging iets van hen uit...onbeschrijflijk. Iets van God zelf scheen door hen heen naar buiten.

“Zolang hij zelf nog lijfelijk aanwezig is, kan het niet zoveel kwaad, dat gedoe met die kleren van Paulus”, zegt Drewermann hierover. Omdat datgene waar het werkelijk om gaat, de helende kracht waar het hier om gaat, altijd plaatsvindt, gestalte krijgt in de directe ontmoeting met zo iemand. Tussen Jezus, Petrus, Paulus en iemand die op een of andere wijze genezing ondervond, kon dat alleen maar plaatsvinden in die directe ontmoeting. Daarin werd iets van hun geestdrift, hun heilige bevlogenheid overgedragen. Iets van de Liefde van God, die mensen heel maakt.

Maak je het los van die persoon, dan dreigt het al snel een soort magie te worden. Een truc. En dat werkt niet. Dat zie je vervolgens gebeuren in dat wonderlijke verhaal over die zeven zonen van Skevas. Ze drijven voor hun werk (!) boze geesten uit. En ze hebben gehoord waartoe Paulus blijkbaar in staat is. En denken bij zichzelf: dat kunnen wij ook. Als een soort toverspreuk gebruiken ze de naam van Jezus en Paulus en denken zo een boze demon uit te kunnen drijven. Het antwoord van die bezeten man is prachtig: Jezus ken ik, en Paulus ook. Maar wie zijn jullie? En hij gaat hen zo heftig te lijf, dat ze uiteindelijk alle zeven naakt het huis moeten uitvluchten.

Mensen heel maken, mensen aan zichzelf terug geven, is geen truc. Geen magie. Het kan alleen plaatsvinden in een werkelijke, authentieke ontmoeting tussen twee mensen. Als die helende kracht uit degene zelf komt, omdat het daar een levende realiteit is.

Een mooi, maar in onze oren bizar voorbeeld uit de Zen traditie laat dat heel beeldend zien:

Van de grote Zenmeester Gutei wordt verteld dat er veel mensen naar hem toekwamen met hun vragen. Als antwoord zweeg hij...en stak vervolgens zijn wijsvinger op (...). En velen die dat zagen gebeuren werden op dat moment verlicht, zegt de traditie dan.

Als Gutei er op een dag niet is en er een monnik aanklopt om raad, gaat het hulpje van de Zen meester op diens kussen zitten. Zegt u het maar...de monnik legt zijn vraag aan deze jongeman voor en die steekt als antwoord zijn wijsvinger op. Verbaasd neemt de monnik afscheid.

Als Gutei later die hoort wat zijn hulp heeft gedaan, hakt hij hem de wijsvinger af! Als de jongen het uitschreeuwt van de pijn en zijn meester verbijsterd aankijkt steekt Gutei zijn wijsvinger op. En de jongeman wordt verlicht!

Nou, u merkt het wel: niet alleen onze christelijke traditie kent merkwaardige verhalen! Er valt veel over te zeggen. Maar het laat in ieder geval zien dat iemand helpen op diens spirituele pad, iemand tot zichzelf brengen, geen trucje is. Dat het alleen maar kan als er, in onze woorden, iets van Heilige Geest in zo'n ontmoeting aanwezig is. Als die er doorheen fladdert...

Er daarmee zijn terug bij het begin: de vraag van Paulus of de leerlingen ook de Heilige Geest hebben ontvangen, toen ze tot geloof kwamen.

Tot slot:

In het fascinerende boek van de Duitse hoofleraar Jörg Lauster, "Die Verzauberung der Welt", een soort geschiedenis van ons Christelijk geloof en dan met name over de invloed op de cultuur die het door de eeuwen heen tot op de dag van vandaag heeft gehad, beschrijft hij hoe in die beginjaren, de jaren waarin het boek Handelingen zich afspeelt en daarna, die heilige Geest duidelijk merkbaar aanwezig was in veel leerlingen van Jezus: in hoe ze zelf in leven stonden. Hun naastenliefde, de manier waarop er gezorgd werd voor weduwen en wezen en anderen die hulp nodig hadden. Hoe het onderscheid in rang en stand weg leek te vallen in die jonge gemeente. Hun daadwerkelijke navolging van de weg die Jezus was gegaan maakte zeer grote indruk op de wereld om hen heen, zegt Lauster. En hij maakt dat met veel voorbeelden heel aannemelijk.

Dat die leerlingen zo vol waren van heilige geest is een van de redenen waarom dat nieuwe geloof kon uitgroeien van een kleine onbeduidende secte uit een achterhoek van het Romeinse rijk tot een wereldreligie met miljoenen volgelingen.

De vraag die Paulus aan die leerlingen in Efeze stelt is actueel, lijkt me: Hebben jullie /wij de heilige Geest ontvangen toen we tot geloof kwamen?

Amen.